

reflektující otevírání textury práva v důsledku jeho dekonstrukce je odstraňování neurčitosti normativních premis prostřednictvím aplikace právních principů.¹⁶³

V následujících čtyřech kapitolách se pokusím, jak jsem předeslal, rozpracovat jazykový, systematický, historický a teleologický výklad do podoby vzájemně souvisejících zásad, přičemž neopomenu zohlednit ani roli právních principů, judikatury a polycentrismu práva. K jednotlivým takto rozpracovaným zásadám se budu snažit najít příklady takového postupu v české judikatuře posledních třiceti let. Nemohu ale vyloučit, že někteří čtenáři naleznou ve výsledku mého úsilí spíše potvrzení této skepse.

3.

JAZYKOVÝ VÝKLAD

3.1 O jazykovém výkladu obecně

Jazykový výklad je logickým počátkem interpretace práva. Je-li primárním objektem interpretace kontinentálního práva právní předpis, nemůže nezačít jeho textem. Právní předpis je písemné zachycení vůle normotvůrce a jako takový je publikován ve Sbírce zákonů. I Ústavní soud, jinak stranící spíše teleologickému výkladu, uznává ve své nejvýznamnější interpretační směrnici jako východisko pro další interpretaci (*prima facie*) přednost jazykového výkladu: „V případě aplikace právního ustanovení nutno prvotně vycházet z jeho doslovného znění.“¹⁶⁴

Roli východiska pro další interpretaci připisuje jazykovému výkladu i model tří oblastí významu pojmu, který v české právní vědě důkladně rozebral Filip Melzer, navazuje tak na Philippa Hecka, Ernsta Kramera a Franze Bydlinského.¹⁶⁵ Filip Melzer pro každý pojem rozlišuje jádro pojmu, zahrnující jevy, jež by pod daný pojem podřadil téměř každý příslušník příslušného jazykového prostředí, neurčitou část pojmu, kde by ohledně podřazení či nepodřazení nepanovala shoda, a oblast mimo rozsah pojmu, do které náleží jevy, jež by pod daný pojem téměř nikdo z příslušného jazykového prostředí nepodřadil.¹⁶⁶

Tento model má význam především pro rozlišení interpretace a dotváření práva. Pohybuje-li se interpret v neurčité části pojmu, jde po-

¹⁶⁴ Stanovisko Ústavního soudu Pl. ÚS-st. 1/96 (srov. kap. 7.1).

¹⁶⁵ Melzer, F.: c. d., s. 96–114.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 97–98.

řád ještě o interpretaci. S ohledem na argumenty dalších výkladových metod (systematického, historického a teleologického výkladu) bude me daný pojem vzhledem k případu, který posuzujeme, vykládat doslovně (odpovídá-li interpretační výsledek převládajícímu jazykovému úzu), restriktivně (je-li výsledný výklad pojmu užší než převládající jazykový úzus) či extenzivně (je-li výsledný výklad pojmu širší než převládající jazykový úzus). Filip Melzer zde hovoří o „odstraňování sémantických nejasností“.¹⁶⁷

Mezi pro extenzivní výklad ale je hranice nejširšího možného jazykového významu; po jejím překročení se už nejedná o extenzivní výklad (a tedy ještě interpretaci), nýbrž o analogii (a tedy dotváření práva).¹⁶⁸ Klasickým příkladem je odpovědnost vlastníka za škodu způsobenou čtvernožcem (*quadrupes*) podle římského raně republikánského Zákona dvanácti desek.¹⁶⁹ Vztáhneme-li toto ustanovení i na vlastníka pštrosa, který způsobil někomu škodu, jedná se zjevně o dotváření práva cestou analogie. Hranice nejširšího možného jazykového významu je překročena, nikdo z příslušníků daného jazykového prostředí by pštrosa za „čtvernožce“ neoznačil. Teleologické úvahy nás ale dovedou k použití analogie, jež je v soukromém právu přípustná. V trestním právu je ovšem analogie v neprospěch pachatele zakázána, a tak hranice nejširšího možného jazykového významu je nepřekročitelná.¹⁷⁰

Obdobně je mezi restriktivního výkladu hranice mezi jádrem pojmu a neurčitou částí pojmu. Překročíme-li ji a neaplikujeme-li interpretované pravidlo na případ spadající do jádra pojmu, jde už opět o dotváření práva; v takové situaci hovoříme o teleologické redukci. Takové dotváření práva jde tedy *contra verba legis*, nicméně při existenci mimořádně silných argumentů může být přípustným postupem.

167 Tamtéž, s. 116 a násl.

168 Tamtéž, s. 104–109.

169 Srov. např. Večeřa, M. / Gerloch, A. / Schlosser, H. / Beran, K. / Rudenko, S.: c. d., s. 195.

170 Pěkný příklad obsahuje Melzer, F.: c. d., s. 106. Starý trestní zákon č. 140/1961 Sb. v § 238 odst. 1 (porušování domovní svobody) stanovoval: „Kdo neoprávněně vnikne do domu nebo do bytu jiného nebo tam neoprávněně setrvává, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem.“ Bylo porušováním domovní svobody vniknutí na oplocenou zahradu u vily? Respektujeme-li hranici nejširšího možného jazykového významu, pak nikoli, „dům“ označuje v českém jazyce stavbu, nikoli pozemek okolo ní. Nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb. už hovoří o vniknutí do „obydlí“ jiného (§ 178); pojem „obydlí“ je neurčitější a s ohledem na čl. 12 Listiny a jeho výklad by již zahrada zahrnout mohl.

Příkladem teleologické redukce je postup Ústavního soudu v kauze jmenování místopředsedy Nejvyššího soudu Jaroslava Bureše (nález Pl. ÚS 87/06). Podle čl. 62 písm. f) Ústavy prezident republiky jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu. Co znamená „ze soudců“? Žádné bližší upřesnění (jako např. „soudce Ústavního soudu“ v čl. 84 odst. 3 Ústavy) ustanovení neobsahuje, soudcem se tedy musí rozumět soudce jakéhokoli soudu, nepochybně Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu, vrchních soudů, krajských soudů i okresních soudů (tj. soustavy soudů podle čl. 91 odst. 1 Ústavy). Všechny tyto případy spadají do jádra pojmu „ze soudců“. Sporným případem jsou soudci Ústavního soudu. Ústavní soud stojí mimo soustavu soudů, soudci Ústavního soudu s ohledem na *lex specialis* v čl. 62 písm. e) Ústavy nejsou zahrnuti v pojmu „soudce“ v čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy, podle něhož prezident republiky „jmenuje soudce“. Na druhou stranu i o soudcích Ústavního soudu se hovoří v Ústavě jako o „soudcích“; nepochybně v čl. 82 Ústavy. Tento případ tedy zařadíme do neurčité části pojmu. Do neurčité části pojmu lze patrně zařadit i soudce mezinárodních soudů. Příklady z oblasti mimo rozsah pojmu budou bývalí soudci, i kdyby byli zdvořile oslovení „pane soudce“, dále „soudci“ rozhodčích soudů, které nejsou skutečnými soudy, sportovní rozhodčí atd.

Pokud Ústavní soud v citovaném nálezu dospěl k závěru, že prezident republiky může jmenovat místopředsedu Nejvyššího soudu jen ze soudců Nejvyššího soudu, výslovně „z řad soudců přidělených k Nejvyššímu soudu“, a tedy nikoli ze soudců vrchních, krajských či okresních soudů, je jeho interpretační výsledek užší než jádro pojmu „ze soudců“, *contra verba legis* jsou vyloučeny z daného pravidla případy jazykově spadající do jádra pojmu. Jedná se tedy o dotváření práva cestou teleologické redukce. Otázkou, kterou ponechávám prozatím otevřenou (vrátíme se k ní v kapitole 6.2), je, zda argumenty pro teleologickou redukci byly dostatečně silné.

Příkladem interpretace práva v užším smyslu, tedy v rámci neurčité části pojmu, je výklad druhé věty čl. 14 odst. 4 Listiny ve známém nálezu Ústavního soudu o eurozatykači (nález Pl. ÚS 66/04, č. 434/2006 Sb.). Ústavní soud si kladl otázku, zda fyzické vydání občana k trestnímu stíhání do jiného členského státu EU je slučitelné se zákazem v daném ustanovení Listiny: „Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti.“ Podle Ústavního soudu jazykový výklad „nucení k opuštění vlasti“ sice „zcela jistě znemožňuje vyloučit českého státního

občana ze společenství občanů České republiky“, není ale jasné, zda dovoluje relativně krátkodobé předání občana k trestnímu řízení do zahraničí (bod 64 nálezu). Slovo „opuštění“ lze totiž v českém jazyce vykládat velmi široce (srov. § 62 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny: „Opustí-li předsedající předsednický stůl, je schůze přerušena.“ – zjevně postačuje i velmi krátkodobé vzdálení se z předsednického místa) i poměrně úzce (např. v obratu „opustit milenku“ – zde nepochybně krátkodobější vzdálení se od milenky nepostačuje). Ústavní soud se nakonec především s ohledem na teologické argumenty a příkaz eurokonformního výkladu¹⁷¹ přiklonil k restriktivnímu výkladu onoho zákazu v čl. 14 odst. 4 Listiny a možnost fyzického vydání občana k trestnímu stíhání do jiného členského státu EU připustil.

Model tří oblastí významu pojmu je i v české právní vědě zpochybňován. Tomáš Sobek píše: „Tento drei-Bereiche Model je už ve svém základu chybný, protože nepočítá s tzv. vágností vyššího řádu. Můžeme se totiž smysluplně ptát, jestli je něco ještě pozitivní kandidát, nebo už je to neutrální kandidát, resp. jestli je něco ještě neutrální kandidát, nebo už je to negativní kandidát.“¹⁷² Připouští ale, že tento model, ač z hlediska logiky vágnosti chybný, může být přesto užitečný.¹⁷³ Podle Ondřeje Šváry model tří oblastí významu pojmu vychází z překonané reprezentativní teorie jazyka, podle níž se slova používají k označování neboli reprezentování mimojazykových předmětů.¹⁷⁴ S pozdním Wittgensteinem doporučuje chápat jazyk jako společenskou praxi, která významy slov konstituuje.¹⁷⁵ Domnívám se ale, že i modernější

jazykové teorie, jako je třeba inferencialismus,¹⁷⁶ umožňují obdobným způsobem rozlišovat mezi pozitivními kandidáty (v jádru pojmu), neutrálními kandidáty (v neurčité části pojmu) a negativními kandidáty (v oblasti mimo rozsah pojmu), a použít tak hranici nejširšího možného jazykového významu k odlišení interpretace práva v užším smyslu a dotváření práva. Není bez zajímavosti, že s tímto modelem pracují i soudy, například NSS v rozsudku 8 As 33/2010 uvádí, že „již jazyková metoda výkladu tak poskytuje poměrně přesnou představu o obsahu předmětného pojmu. Jeho jádro se do značné míry kryje s hranicí jeho nejširšího jazykového významu. Právě taková vlastnost předmětného pojmu přitom vyhoví i požadavku na určitost právní normy zakládající deliktní odpovědnost.“

Jazykový výklad se samozřejmě řídí pravidly daného jazyka, jako je třeba shoda přísudku s podmětem. Těmi se ovšem zabývat nebude. Zaměříme se na právní vědou vyvinuté zásady, které navazují na dlouhodobý úzus koncipování normativních textů, jak je zachycen v Legislativních pravidlech vlády.

3.2 Zásady jazykového výkladu

Základním principem jazykového výkladu, který pak dále rozvedeme do jednotlivých zásad, je příkaz první části § 2 odst. 2 občanského zákoníku: „Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti...“ Tento princip navazuje na tradici § 6 ABGB: „Zákonu při používání nesmí býti dáván jinaký smysl, než jaký vychází z vlastního smyslu slov v jejich souvislosti...“ Označme ho jako **princip doslovného výkladu**.

Tento obecný princip, prikazující řídit se textem právního předpisu, ovšem musí být konkretizován jednotlivými zásadami, jak rozumět textům právních předpisů. Tyto zásady vyplývají z toho, co Filip Melzer označuje slovy „obecná zkušenost s koncipováním právních textů“. Tu považuje za legitimizační důvod argumentů formálně systematického

¹⁷¹ Srov. bod 60 nálezu: „Z článku 1 odst. 2 Ústavy, ve spojení s principem spolupráce, stanoveným 10 čl. Smlouvy o EU vyplývá ústavní princip, podle něhož mají být domácí právní předpisy, včetně ústavy, interpretovány souladně s principy evropské integrace a spolupráce komunitárních orgánů a orgánů členského státu. Pokud tedy existuje několik interpretací Ústavy, jejíž součástí je Listina základních práv a svobod, přičemž jen některé z nich vedou k dosažení závazku, který převzala Česká republika, v souvislosti se svým členstvím v EU, je nutno volit výklad, který podporuje realizaci tohoto závazku a nikoli výklad, který tuto realizaci znemožňuje. Tyto závěry se vztahují i na výklad čl. 14 odst. 4 Listiny, který připouští několik možných výkladů.“

¹⁷² Sobek, T.: c. d., s. 312.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Švára, O.: Metodologická hodnota nauky o třech oblastech pojmu, in: Gerloch, A. / Tryzna, J. / Wintr, J. (eds.): Metodologie interpretace práva a právní jistota, Plzeň 2012, s. 303.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 306.

¹⁷⁶ Srov. např. Sobek, T.: Argumenty teorie práva, Plzeň 2008, s. 185–197. Sobek správně upozorňuje, že právní pojmy mají povahu inferencí: „Pokud učitel zkouší studenta z právních pojmů, pak ho nezajímá pouze klasifikační schopnost škatulkovat a nálepkovat právní instituty, ale především schopnost dělat na základě práva správné inferenze směrem od určitých okolností k jejich právním následkům. Vlastně ho zajímá studentova schopnost pohybovat se v prostoru právních důvodů. Nelze tedy od sebe oddělit znalost právního jazyka od schopnosti dělat právně relevantní inferenze.“ Tamtéž, s. 185.

výkladu.¹⁷⁷ Stejně tak lze ovšem o obecnou zkušenost s koncipováním právních textů oprávněně většinu zásad jazykového výkladu.

Nakumulovaná zkušenost jak psát právní předpisy je obsažena v pravidlech legislativní techniky, jež jsou součástí Legislativních pravidel vlády. Dnešní Legislativní pravidla vlády (LPV), schválená usnesením vlády č. 188 z 19. března 1998 a naposledy změněná v lednu 2018, navazují na řadu podobných dokumentů, počínající vládní Směrnicí pro jednotnou techniku legislativní z roku 1923.¹⁷⁸ Legislativní pravidla vlády jsou sice pouhou interní normativní instrukcí vlády, zavazující jen vládu a jí podřízené úřady, nicméně reálně pravidla legislativní techniky působí obvyčejově a řídí se jimi všichni autoři návrhů zákonů.

Z obecnějších pravidel legislativní techniky lze logicky odvodit zásady interpretace právních předpisů sestavených podle těchto pravidel. Jedná se vlastně o dvě strany téže mince – jak zákonodárce své dílo upletl, tak ho interpret musí zase rozplést. Klíčový význam tu má část sedmá (Legislativně technické požadavky) Legislativních pravidel vlády, především její hlava IV (Některé požadavky na obsah právního předpisu).

První věta čl. 40 odst. 2 LPV zní: „Při tvorbě právního předpisu je nutno respektovat všeobecně uznávaný význam slov.“ Můžeme hovořit o **zásadě výkladu podle obecného jazyka (J1)**, podle níž je třeba primárně přikládat slovům zákona ten význam, který mají v obecném jazyce.¹⁷⁹ Právní předpisy jsou psány obecným jazykem, a nikoli nějakým specifickým jazykem právníků, z důvodu své obecné závaznosti. Všichni lidé jsou povinni řídit se řádně vyhlášenými zákony, dopadá na ně zásada „neznalost zákona neomlouvá“, a tak je třeba, aby texty zákonů byly všeobecně srozumitelné.¹⁸⁰

Hovoří-li judikatura českých soudů o jazykovém (či gramatickém) výkladu, zpravidla se omezuje na konstatování, že „z jazykového výkladu vyplývá“ to, jak soudce danému jazykovému výrazu rozumí. Jen výjimečně hledají soudci slovníkový význam daného jazykového výrazu.¹⁸¹

177 Melzer, F.: c. d., s. 130.

178 Srov. čtyřsvazkovou edici Štín, Z.: Legislativní pravidla, Olomouc 2006.

179 Srov. Morawski, L.: c. d., s. 99, Wróblewski, J.: c. d., s. 131, Melzer, F.: c. d., s. 95, včetně odkazu na čl. 40 LPV.

180 Jasnost zákonů je jednou z fullerovských zásad vnitřní morálky práva, srov. Fuller, L.: Morálka práva, Praha 1998, s. 63–65.

181 K roli spisovné češtiny v právu srov. úvahu Škop, M.: Jazyková metoda interpretace práva – důvod k nejistotě?, in: Gerloch, A. / Tryzna, J. / Wintr, J. (eds.): Metodologie interpretace práva a právní jistota, Plzeň 2012, s. 285–299.

O slovník spisovné češtiny se takto opřel Ústavní soud v usnesení II. ÚS 618/04, kde jde o význam slova „více“ v § 187 odst. 4 písm. c) trestního zákona č. 140/1961 Sb. („spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech“). Stěžovatel odsouzený za nedovolenou výrobu a držení omamných a psychotropních látek a jedů ve spojení s organizovanou skupinou působící ve dvou státech měl za to, že „více“ musí být nejméně tři (jako u vraždy na dvou nebo více osobách v § 219 odst. 2 písm. a) trestního zákona); Ústavní soud mu to ale vyvrací:

„Vzhledem k tomu, že trestní zákon nestanoví výkladové pravidlo pro pojem ‚více‘, bylo nezbytné, aby výklad tohoto pojmu, a to za pomoci veškerých metod výkladu, byl určen pro aplikaci jednotlivých ustanovení soudní praxe a dále i právní teorií. Podle zásad jazykového výkladu, který představuje prvotní posouzení aplikované normy, slovům, výrazům a termínům použitým v textu zákona je třeba za situace, kdy právní předpis neobsahuje zákonnou definici, rozumět v tom smyslu, který mají v obecném základu spisovného jazyka (srov. B., J., Č., J., G., A.: Teorie práva, 2001, s. 151). Podle Slovníku spisovného jazyka českého (zpracovaný lexikografickým kolektivem Ústavu pro jazyk český ČSAV pod vedením ak. H., P. 1989, díl sedmý, V–Y, s. 79, 80) je pojem ‚více‘ číslovka neurčitá, vyjadřující větší počet, větší množství, opakem je méně 1 [lze ji vykládat též jako několik (např. po více let z domu nevyšel, slyšeli na chodbě více hlasů); ve slovních spojeních více – je rovněž zřejmé, že je použit s významem více než jeden, jako např. více-slovný, vícedenní, vícehlas apod.]. Při použití zásad jazykového výkladu lze tedy dospět k závěru, že interpretace pojmu více států provedená obecnými soudy je správná.“

O rozbor významu slova v obecném jazyce, byť už bez použití slovníku, se opřel i Nejvyšší soud v rozhodnutí 33 Cdo 3228/2009, při interpretaci části § 19 odst. 3 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele („Reklamace včetně odstranění vady musí být vyřízena bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30 dnů ode dne uplatnění reklamace, pokud se prodávající se spotřebitelem nedohodne na delší lhůtě. Po uplynutí této lhůty má spotřebitel stejná práva, jako by se jednalo o vadu, kterou nelze odstranit.“). Žalovaná společnost měla za to, že „vyřízení reklamace“ nezahrnuje též vyrozumění spotřebitele, a že se tedy vada nestala neodstranitelnou. Nejvyšší soud ale argumentuje jazykově a teleologicky pro opačný závěr:

„Pojmu ‚vyřídit‘ použitému ve zkoumaném ustanovení odpovídají významově slova ‚urovnat‘, ‚uspořádat‘, popř. ‚vybavit‘. Všem těmto výrazům je společné to, že ten, kdo v tomto smyslu jednal, docílil stavu, v němž se již nebude muset ‚vyřízenou‘ věcí zabývat. S přihlédnutím k vysvětlenému významu použitého pojmu ‚vyřídit‘ lze logickým výkladem daného ustanovení dojít k závěru, podle něhož přijal-li prodávající od spotřebitele, který jej kontaktoval, věc k reklamaci, pak k vyřízení reklamace dojde až v okamžiku, kdy prodávající spotřebitele vyrozumí (ať už písemně nebo osobně) o tom, jakým způsobem byla reklamace vyřízena (tedy zda byl s reklamací úspěšný či nikoli). Teprve tehdy je možno reklamaci považovat za vyřízenou – prodávající se jí již nebude muset zabývat. Tyto závěry jsou v souladu i s teleologickým výkladem, neboť účelem zákona č. 634/1992 Sb. je ochrana spotřebitele jakožto slabší smluvní strany...“

Od slovníku spisovné češtiny začíná svou úvahu i Nejvyšší soud v usnesení 3 Tdo 115/2009, v němž považoval situaci, kdy najatý hlídač odvezl věci ze skladu, který měl hlídat, za krádež a nikoli zpronevěru. Argumentoval takto:

„Podle jazykového výkladu, který ostatně vyplývá i ze slovníku spisovné češtiny, je výraz ‚svěření‘ jednak termínem pro pojmenování reálného předání věci jinému, jednak obrazným, abstraktním vyjádřením určitého vztahu, který může, ale také nemusí být konkretizován mezi právními subjekty jak co do reálného obsahu, tak co do vztahu právního (např. svěření kulturního dědictví příštím generacím). V posuzovaném případě byla podle přesvědčení Nejvyššího soudu nesprávně dovozena odpovědnost dovolatele za trestný čin zpronevěry... označením přisvojených si cizích věcí jako věcí dovolateli svěřených, přičemž však ono ‚svěření‘ zde daleko spíše naplňovalo druhý ze shora popsanych významů. Takový význam však nemá právní relevanci. Dovolatel byl zavázán věci střežit před odcizením, poškozením, popř. zničením, do dispozice mu předány nebyly, nedostaly se z faktické moci vlastníka. Nazíráno optikou opačného výkladu, hlídač (vrátný) jakéhokoli, byť sebevětšího objektu, by musel být činěn odpovědným za trestný čin zpronevěry a nikoli krádeže, pokud by si přisvojil jakoukoli věc trestněprávně relevantní hodnoty ze střeženého objektu.“

Podle Nejvyššího soudu se zjevně o zpronevěru může jednat jen tehdy, přisvojí-li si cizí věc, která mu byla svěřena, tedy reálně předá-

na, na což pouhé převzetí povinnosti hlídat sklad nestačí. Z možných slovníkových výkladů slova „svěření“ si Nejvyšší soud vybral ten užší a doplnil ještě argument *reductio ad absurdum* (T14).

K zásadě výkladu podle obecného jazyka (J1) zařadíme i aplikaci gramatických pravidel, jako je používání čárek. O čárku šlo v rozsudku 26 Cdo 1454/2016, kde Nejvyšší soud řešil výklad ustanovení § 2288 odst. 2 písm. a) občanského zákoníku, které zní: „Pronajímatel může vypovědět nájem na dobu neurčitou v tříměsíční výpovědní době i v případě, že má být byt užíván pronajímatelem, nebo jeho manželem, který hodlá opustit rodinnou domácnost a byl podán návrh na rozvod manželství, nebo manželství bylo již rozvedeno.“ Spor se vedl o to, zda podmínka souvislosti s rozvodem se týká jen případu, kdy má byt používat manžel, nebo i případu, kdy byt chce pronajímatel sám pro sebe. Nejvyšší soud dospěl jazykovým výkladem k závěru, že vedlejší věty ohledně rozvodu se vztahují jen na manžela, nikoli na pronajímatele samotného; ten tedy může žádat byt pro sebe kdykoli:

„Výkladem jazykovým se právní norma vysvětluje podle zásad gramatiky s cílem vystihnout slovní znění právní normy a význam použitých pojmů. V tomto směru dovolatelka v dovolání správně předdeslala, že je-li v ustanovení § 2288 odst. 2 písm. a/ o. z. za slovem ‚pronajímatelem‘ čárka před spojkou ‚nebo‘, znamená to, že tato spojka byla užitá ve významu vylučovacím, jímž se vyjadřuje, že danou spojkou oddělené eventualy nejsou libovolně zaměnitelné a tedy může nastat pouze jedna z nich (srov. Pravdová, M. / Svobodová, I. (eds.). Akademická příručka českého jazyka. 1. vydání. Praha: Academia, 2014, 533 s., s. 120 a 121). Z řečeného ovšem vyplývá zcela opačný závěr, než jaký v návaznosti na to zastávala dovolatelka. Je-li totiž spojka ‚nebo‘, vložená před sousloví ‚jeho manželem...‘, užitá v § 2288 odst. 2 písm. a/ o. z. ve vylučovacím významu (proto, že jí předchází čárka), je nutno citovanému ustanovení rozumět tak, že obsahuje dvě relativně samostatné skutkové podstaty, jež jsou od sebe odlišeny právě uvedenou spojkou. Jestliže se tedy vedlejší přívlástková věta uvozená slovy ‚který hodlá opustit rodinnou domácnost...‘ připíná k osobě manžela pronajímatele, je zřejmé, že i dále stanovené podmínky jsou znakem jen posléze uvedené skutkové podstaty (skutkové podstaty stojící za spojkou „nebo“), tj. uplatní se pouze v případě, že byt, jehož nájem je vypovídán, má být užíván pronajímatelovým manželem.“

Nejvyšší soud opřel svůj závěr i o argumenty historického a teleologického výkladu, ke kterým se vrátíme níže.

Na zásadu výkladu podle obecného jazyka spoléhá i slovenský ústavní zákon, když ústavním zákonem č. 9/1999 Z. z. změnil v první větě čl. 111 slovenské ústavy („Na návrh předsedu vlády prezident Slovenskej republiky vymenuje a odvoláva ďalších členov vlády a poveruje ich riadením ministerstiev.“) slovesný vid a slova „vymenuje“, „odvoláva“ a „poveruje“ nahradil slovy „vymenuje“, „odvolá“ a „poverí“. Tím vyjádřil, že prezident je povinen návrhům předsedy vlády vyhovět.¹⁸²

Zásada obecného jazyka ovšem neplatí bezvýjimečně. Jednoznačnou přednost před ní má legální definice. Tato **zásada výkladu podle legální definice (J2)** se opírá o třetí větu čl. 40 odst. 1 LPV: „Je-li nutné uvést nový právní termín, je třeba jej v právním předpise blíže vymezit.“ Pokud zákonodárce sám definuje určitý právní termín, činí tak zjevně proto, že mu chce dát odchylný význam, než jaký má v obecném jazyce. Proto musí mít výklad podle legální definice přednost před výkladem podle obecného jazyka.¹⁸³ Příkladem takového odchylného významu je definice zbraně v § 118 trestního zákoníku: „Zbraní se tu rozumí, pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu silnějším.“ Toto „cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu silnějším“ je definice mnohem širší oproti obecnému jazyku a může zahrnovat třeba i svazek klíčů.

Legální definice nalezneme u řady zákonů či podzákoných předpisů v úvodních ustanoveních, typicky v § 2,¹⁸⁴ u zákoníků buď na přích jeho textem (jako u občanského zákoníku), nebo ve zvláštní hlavě (srov. hlavu VIII obecné části trestního zákoníku nebo hlavu VII části třinácté zákoníku práce). Podobnou funkci jako legální definice může plnit legislativní zkratka podle čl. 44 odst. 1 LPV.¹⁸⁵ Existuje-li tedy

182 Srov. Čič, M.: Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Bratislava 2012, s. 559, a s odkazem na důvodovou zprávu Krošlák, D. a kol.: Ústavné právo, Bratislava 2016, s. 537–538. Odlišné stanovisko zaujímá Drgonec, J.: Ústava Slovenskej republiky: teória a prax, Bratislava 2015, s. 1172–1173.

183 Takto i rozsudek rozšířeného senátu NSS 8 As 79/2014-108.

184 Srov. např. § 2 stavebního zákona (č. 183/2006 Sb.), § 2 insolvenčního zákona (č. 182/2006 Sb.) nebo § 2 zákona o provozu na pozemních komunikacích (č. 361/2000 Sb.).

185 Mimořádně nešťastná je legislativní zkratka „navrhující poslanci“ v § 21 zákona č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky. Podle odst. 1 „kandidátní listinu může podat nejméně dvacet poslanců (dále jen „navrhující poslanci“) nebo nejméně deset senátorů (dále jen „navrhující senátoři“), anebo občan, který

legální definice, má přednost před významem slova v obecném jazyce.

O legální definici se opřely správní soudy v řízení I Afs 5/2011, kde se žalobkyně pokusila obejít povinnost platit místní poplatek ze vstupného, zakotvenou v § 6 odst. 1 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, tím, že od návštěvníků veletrhu vybírala „registrační poplatek“ opravňující k účasti. Nejvyšší správní soud ale kasační stížnost zamítl a opřel se o legální definici ve druhé větě onoho ustanovení: „Vstupným se pro účely tohoto zákona rozumí peněžitá částka, kterou účastník akce zaplatí za to, že se jí může zúčastnit.“ Nejvyšší správní soud k tomu uvádí: „Z textu zákonné definice vstupného vyplývá, že pojem vstupné je třeba v zásadě vykládat z pozice účastníka akce; naopak pohled pořadatele akce je z hlediska zákona o místních poplatcích bezvýznamný. Jinými slovy, za vstupné je třeba považovat to, co jako podmínku účasti vnímá účastník akce, a nikoli to, co jako vstupné označí pořadatel akce. Pro kvalifikaci určité platby jako vstupného dále není rozhodné, za co byla peněžní částka konkrétně zaplacená, byla-li jejím zaplacením podmíněna účast na akci.“ NSS se opřel i o historický výklad, ke kterému se ještě vrátíme.

Při jazykovém výkladu se můžeme s jistou dávkou opatrnosti opřít i o legální definici z jiného zákona, zejména zákona z téhož právního odvětví, není-li taková legální definice zúžena jen „pro účely tohoto zákona“. V rozsudku Nejvyššího správního soudu 2 As 37/2009 se uvádí:

„Význam právních definic se [...] začasť přeceňuje. Jsou-li definice zakotveny v pozitivním právu, nezřídka bývají tauto-

dosáhl věku 18 let, podpořil-li jeho návrh petice podepsaná nejméně 50 000 občanů oprávněnými volit prezidenta republiky (dále jen „navrhující občan“).“ Odstavec 2 pak stanoví: „Navrhující poslanci, navrhující senátoři nebo navrhující občan mohou podat pouze jednu kandidátní listinu. Kandidát může být uveden pouze na jedné kandidátní listině.“ Spor se vedl o to, zda se jeden poslanec může účastnit více skupin navrhujících poslanců, anebo zda se může podílet na návrhu jen jednoho kandidáta. Budeme-li výraz „navrhující poslanci“ v odst. 2 číst ve světle legislativní zkratky z odst. 1 jako skupinu poslanců, pak platí první varianta, ne-li, pak druhá varianta, k níž se v usnesení Vol 84/2017 přiklonil NSS. Ústavní soud v usnesení Pl. ÚS 46/17 toto vyslovení nezávazného názoru kritizoval, sporná otázka je tak zatím nerozhodnutá. Při jazykové nejednoznačnosti by zde patrně rozhodoval teleologický výklad, jenže i ten je sporný; nakonec se věc láme na otázce, zda rolí poslance je podpořit nejvýše jednoho kandidáta (Hrad je jenom jeden), k čemuž se kloním já, anebo zda může více kandidátům osvědčit, že je pokládá za přijatelné a nabídnout je k volbě. Do druhého kola postoupili dost jednoznačně dva kandidáti opírající se o petici občanů, takže se to už nemuselo řešit, alespoň do příští volby.

logické [např. § 3 odst. 1 písm. g) zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči...], nebo naopak jindy jde definice proti přirozenému významu definovaného pojmu [např. § 2 odst. 1 písm. m) vyhlášky č. 36/2007 Sb., o opatřeních pro tlumení aviární chřivky...]. Není-li definice stanovena v právním předpise, musí být pojem vyložen orgánem aplikace práva tak, aby odpovídal tomu významu, který má v jazyce obecném (rozuměj neprávním). Ostatně i Ústavní soud v rozhodnutí III. ÚS 124/96 uvedl: „Jednotnost právního řádu je v rovině právního jazyka kromě jiného spjata s konstantností významů, přisuzovaných jazykovým výrazům, tj. s vyloučením polysémie a homonymie. Výjimkou je pouze rozlišování samotným zákonodárcem, a to explicitně formou legální definice nebo implicitně, tedy když je odlišnost významů, přisuzovaných jednomu výrazu, zřejmá z kontextu. Pakliže tedy právní předpis obsahuje legální definici pojmu, omezující její použití pouze pro účely daného předpisu, plyne z toho nutnost odlišení ve vztahu k významu stejného pojmu, obsaženého v jiných předpisech.“

NSS tedy dává přednost legální definici, není-li problematičtější, jinak nabádá k interpretaci podle obecného jazyka. V citovaném usnesení Ústavního soudu je dále zmíněna zásada vyloučení polysémie a homonymie; k ní a k příbuzné zásadě se nyní dostáváme.

Takto stanovený význam – ať už podle významu slov v obecné češtině, nebo podle legální definice – je pak východiskem pro další možnosti, jež skýtá jazykový výklad. O první větu čl. 40 odst. 1 LPV („Právní předpis musí být terminologicky jednotný.“) lze opřít **zásadu terminologické jednoty neboli zákazu synonymického výkladu (J3)**. Tato zásada zakazuje synonymický výklad, interpret musí předpokládat, že zákonodárci nepoužívá synonyma (že neříká lesu jednou les, jindy hvozď, nebo lesík, popřípadě hájek). Interpret je tudíž povinen připisovat různým termínům různé významy. Vidí-li interpret v zákoně dvě slova, která by v obecném jazyce považoval za synonyma (typicky „smlouva“ a „dohoda“), musí je vyložit tak, aby měla různý význam.

Jako příklad použití této zásady lze uvést argument Ústavního soudu v nálezu Pl. ÚS 13/05, k výkladu pojmu „volební zákon“ v čl. 40 Ústavy. Zákony vyjmenované v čl. 40 Ústavy, tedy i „volební zákon“, vyžadují souhlas Senátu a spor se vedl o to, zda zákon novelizující zákony o volbách do zastupitelstev krajů a obcí je „volební zákon“. Ústavní soud zamítá výkladovou možnost, podle níž čl. 40 Ústavy obsahuje jen zákony, týkající se Senátu, s následujícím argumentem:

„Obrat ‚zákon o volbách do Senátu‘ navíc Ústava zná (čl. 107 odst. 1), takže pokud by ústavodárci snad mínili volebním zákonem podle čl. 40 Ústavy právě a jen zákon upravující senátní volby, neměl by žádný rozumný důvod volit v různých člancích Ústavy různé výrazy pro totéž.“ Jazykový výklad pojmu „volební zákon“ v čl. 40 Ústavy tedy musí být širší.

V souvislosti se slovenskými prezidentskými volbami v roce 2019 vyvstala hypotetická otázka výkladu první věty čl. 101 odst. 4 slovenské ústavy: „Za prezidenta je zvolený kandidát, který získá nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů.“ Z této věty není úplně jasné, zda k vítězství v prvním kole stačí nadpoloviční většina skutečně odevzdaných platných hlasů (tedy většina z odevzdaných platných hlasů oprávněných voličů), anebo zda je nutné získat podporu nadpoloviční většiny všech oprávněných voličů (tedy získat od většiny oprávněných voličů platný hlas). Ne úplně šťastná formulace ústavy umožňuje obojí výklad. Zásada terminologické jednoty neboli zákazu synonymického výkladu (J3) ovšem jasně vede k upřednostnění druhé varianty. Porovnáme-li totiž toto ustanovení s poslední větou téhož odstavce („V druhém kole volieb je za prezidenta zvolený ten kandidát, ktorý získal najväčší počet platných hlasov zúčastnených voličov.“) a s čl. 101 odst. 6 („Ak sa o funkciu prezidenta uchádza iba jeden kandidát, koná sa voľba tak, že sa o ňom hlasuje; za prezidenta je zvolený, ak získá nadpolovičnú väčšinu platných hlasov zúčastnených voličov.“), vidíme proti sobě výrazy „oprávnění voliči“ a „zúčastnění voliči“. Nechceme-li tyto odlišné výrazy považovat za synonyma, nezbyvá nám než „nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů“ skutečně chápat jako většinu ze všech oprávněných voličů, jakkoli je to v mezinárodním srovnání neobvyklé pravidlo. Ještě se k tomuto ustanovení vrátíme v páté kapitole.

Komplikovanější je případ podvádění u státní zkoušky, řešený rozsudkem Krajského soudu v Ostravě 64 A 18/2018. V medializované kauze měla studentka olomoucké právnické fakulty během státní zkoušky v uchu sluchátko, do kterého jí správné odpovědi diktoval její tehdejší přítel. Rektor vyslovil neplatnost státní zkoušky, neboť studentka „v důsledku... jiného úmyslného jednání proti dobrým mravům ... nesplnila nebo splnila jen zdánlivě podmínky nebo předpoklady stanovené zákonem o vysokých školách, studijním programem nebo studijním a zkušebním řádem pro konání a úspěšné vykonání státní zkoušky nebo její součástí... šlo-li o soustavné nebo